Warszawa, Radiostacja Transatlantycka (w ruinie), 1922-1923 r.

1. Kategoria

Zabytki techniki, radiostacja

2. Położenie administracyjne

gm. Warszawa, pow. warszawski, woj. mazowieckie

3. Położenie administracyjne leśne

Lasy Miejskie Warszawa, oddz. 8-p

4. Współrzędne

52.76045 16.52379

5. Kod w dokumentacji

Warszawa-07-1087

6. Data weryfikacji terenowej

29 czerwca 2022 r.

Ogólny widok na miejsce po budynku nadajnika od strony zachodniej (budynek znajdował się za tablicą informacyjną TRCN i ogrodzeniem drewnianym)

7. Opis

Pozostałości Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej (TRCN, potocznie: radiostacja Babice, radiostacja Boernerowo) znajdują się na północny zachód od Warszawy, na terenie należącym administracyjnie do warszawskich dzielnic Bemowo i Bielany oraz wsi Klaudyn i Janów w gminie Stare Babice. Radiostację wzniesiono na początku lat dwudziestych XX wieku w celu zapewnienia odrodzonemu państwu polskiemu komunikacji radiotelegraficznej (drogą radiową z wykorzystaniem alfabetu Morse'a) o zasięgu międzynarodowym i międzykontynentalnym, obejmującym oprócz Europy przede wszystkim zamieszkane przez liczną Polonię Stany Zjednoczone.

Radiostacja powstała we współpracy z amerykańską firmą "Radio Corporation of America" (RCA), która dostarczyła projekt oraz niezbędną aparaturę i urządzenia elektryczne. Umowa w tej sprawie została podpisana 4 sierpnia 1921 roku w siedzibie RCA. Była to pierwsza w historii Stanów Zjednoczonych umowa uruchomienia i eksploatacji tego rodzaju urządzenia poza granicami USA.

Prace budowlane rozpoczęto w 1922 roku, na należących do Skarbu Państwa gruntach dawnego carskiego poligonu artylerii i wojsk saperskich pomiędzy wsiami Babice i Wawrzyszew. Ze względu na wymogi techniczne anteny, obszar przeznaczony pod budowę miał kształt prostokąta o wymiarach 05-1,2 km x 4 km i powierzchni 460 ha. Celowo wybrano teren podmokły, który dzięki swoim własnościom przewodzącym zapewniał lepsze działanie stacji. Prace budowlane prowadziło przedsiębiorstwo inżynieryjne Towarzystwo Akcyjne Fabryki Machin i Odlewów „K. Rudzki i S-ka".

Ukończona w 1923 roku instalacja składała się z budynku nadajnika, elektrowni, dziesięciu połączonych przewodami wież antenowych (konstrukcja stalowa, nitowana) o wysokości ponad 126,5 m (dwa zespoły antenowe po pięć masztów) z aparaturą pomocniczą (cewki strojeniowe, okablowanie itp.) oraz trzech żelbetonowych wartowni.

W radiostacji wykorzystano najnowocześniejsze technologie dostępne w tamtych czasach. Jej sercem były dwa generatory maszynowe systemu Alexandersona o mocy 200 kW każdy, charakteryzujące się dużą stabilnością pracy, zapewniającą ciągłość łączności oraz jej bardzo duży zasięg. Generatory były zasilane 500 kW silnikiem Diesla umieszczonym w osobnym budynku elektrowni. Aparatura nadawcza zapewniała m.in. całodobową komunikację z USA i możliwość nadawania do 30 słów na minutę w okresie letnim i do 60 w okresie zimowym. Odbiór sygnału następował w wybudowanej razem z Radiostacją stacji odbiorczej w Grodzisku Mazowieckim. Praca całego zespołu była koordynowana ze zlokalizowanego w centrum Warszawy Centralnego Biura Operacyjnego.

Radiostację uruchomiono 1 października 1923 roku, a 17 listopada miało miejsce jej uroczyste otwarcie z udziałem Prezydenta RP Stanisława Wojciechowskiego oraz najwyższych urzędników państwowych. Momentem symbolicznym podczas tej uroczystości była wymiana za pomocą Radiostacji oficjalnych depesz pomiędzy Prezydentem Wojciechowskim i Prezydentem Stanów Zjednoczonych Johnem Calvinem Coolidge'm Jr.

Budowa TRCN należała do największych inwestycji międzywojennej Polski, a sama Radiostacja stała się symbolem odbudowy kraju oraz manifestacją jego aspiracji i możliwości technicznych. Jak piszą na swojej stronie internetowej miłośnicy Radiostacji zrzeszeni w Stowarzyszeniu Transatlantycka Radiotelegraficzna Centrala Nadawcza, jej *Wzniesienie i funkcjonowanie (...) miało ogromne znaczenie strategiczne dla nowo odrodzonego Państwa Polskiego, ponieważ umożliwiło uniezależnienie się od zagranicznych środków komunikacji (w tym brytyjskiego Kabla Transatlantyckiego), a ponadto pozwoliło na wygrywanie międzynarodowych przetargów na przekazywanie depesz innych państw Europy za Atlantyk i Pacyfik (pierwsza łączność z nowo powstałą, japońską stacją długofalową w Yosami). W roku 1927 za pomocą babickiego nadajnika nadawano 65% krajowej korespondencji*.

W kolejnych latach Radiostacja była systematycznie modernizowana. W 1926 roku nastąpiło przejście z zasilania własnego na prąd z Elektrowni Okręgowej w Pruszkowie (silniki Diesla pozostały jako zapasowe), w latach 1932-1935 zainstalowano szereg dodatkowych nadajników krótkofalowych, z których cztery nadawały od 1936 roku sygnał radiofoniczny Polskiego Radia dla Zagranicy. W latach 1932-1935 z inicjatywy ówczesnego Ministra Poczty i Telegrafów Augusta Boernera na wschód od TRCN wybudowano osiedle dla pracowników Radiostacji oraz pracowników firm związanych z obsługą TRCN i ich rodzin (Osiedle Łączności, od 1936 Boernerowo, od 1947 Bemowo, od 1987 ponownie Boernerowo).

Po wybuchu drugiej wojny światowej stacja nadawała do 8 września 1939 roku. Podczas kampanii wrześniowej wokół jej terenu toczyły się zacięte walki pomiędzy nacierającymi na Warszawę Niemcami i polskimi obrońcami (III batalion 26 pułku piechoty 5 Dywizji Piechoty pod dowództwem mjr. Jacka Decowskiego). Pomimo rozkazu wydanego 13 września 1939 roku przez Naczelnego Wodza Marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego, Radiostacja nie została wysadzona. Po zajęciu przez Niemców przez cały okres okupacji była przez nich wykorzystywana między innymi do komunikacji z okrętami podwodnymi.

16 stycznia 1945 roku obiekty TRCN zostały wysadzone przez wycofujące się wojska niemieckie. Ze względu na wielką skalę zniszczeń, po wojnie nie podjęto ich odbudowy. Po zalesieniach dokonanych w drugiej połowie XX wieku pozostałości Radiostacji pokrył las, który całkowicie zmienił pierwotną topografię i krajobraz tego terenu. W kolejnych latach następowała sukcesywna degradacja resztek TRCN spowodowana demontażem z przeznaczeniem na złom, dewastacją oraz działaniem czynników naturalnych. Zanik pozostałości materialnych połączony był z zanikiem pamięci o TRCN i roli, jaką odegrała ona w historii polskiej techniki komunikacyjnej.

Proces ten został zatrzymany dopiero w czasach współczesnych. W 2015 roku grupa miłośników historii powołała do życia Stowarzyszenie Park Kulturowy Transatlantycka Radiotelegraficzna Centrala Nadawcza. Jego celem jest utworzenie na terenie byłej Radiostacji parku kulturowego oraz placówki muzealnej (wstępna nazwa: Muzeum i Centrum Nauki – Radiostacja Transatlantycka). Do roku 2022 członkowie Stowarzyszenia wykonali między innymi szczegółową dokumentację pozostałości TRCN, dzięki ich staraniom teren Radiostacji został także objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków (nr rej. A-1524 z 2017-12-01). Prowadzona przez Stowarzyszenie i samorząd gminy Stare Babice działalność edukacyjna (m.in.: wydawnictwa, ścieżka edukacyjna z tablicami informacyjnymi i aplikacją mobilną, audycje radiowe i telewizyjne) spowodowała także stopniowy powrót Radiostacji do świadomości historycznej mieszkańców.

Z dawnych obiektów TRCN do naszych czasów zachowały się ruiny budynku nadawczego, żelbetowe fundamenty dziewięciu wież antenowych, podstawy towarzyszących im cewek strojeniowych, większość mas odciągowych, żelbetowe konstrukcje trzech wartowni oraz liczne drobne fragmenty konstrukcji, instalacji i urządzeń. Warto podkreślić, że na świecie zachowane są jedynie dwa urządzenia podobne do nieistniejącej TRCN – jedno w Smithsonian Institute w USA, pochodzące z radiostacji Marion, oraz drugie – czynne do dziś – we wpisanej na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO Radiostacji Varberg w Grimeton w Szwecji.

8. Dodatkowe informacje

1. Opis pozostałości zespołów wież antenowych (na podstawie: Klęczar 2010, kolejność zespołów wieżowych wg dokumentacji konserwatorskiej (od pn na pd):

Zespół wieży antenowej nr 1 Radiostacji Babice (ruiny)

Warszawa-13

52.277936 20.890986

Pozostałości wieży nr 1 Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej (1922-1923 r.) wysadzonej przez Niemców w styczniu 1945 roku: betonowe fundamenty wieży ze stalowymi płytami górnymi oraz podstawa cewki strojeniowej masztu.

Zespół wieży antenowej nr 2 Radiostacji Babice (ruiny)

Warszawa-15

52.274974 20.888075

Pozostałości wieży nr 2 Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej (1922-1923 r.) wysadzonej przez Niemców w styczniu 1945 roku: betonowe fundamenty wieży ze stalowymi płytami górnymi oraz podstawa cewki strojeniowej masztu. Na betonowym fundamencie cewki około 30 śladów po uderzeniach pocisków broni strzeleckiej oraz odłamków, prawdopodobnie z okresu kampanii wrześniowej 1939 roku.

Zespół wieży antenowej nr 3 Radiostacji Babice (ruiny)

Warszawa-16

52.272044 20.885185

Pozostałości wieży nr 3 Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej (1922-1923 r.) wysadzonej przez Niemców w styczniu 1945 roku: betonowe fundamenty wieży ze stalowymi płytami górnymi oraz podstawa cewki strojeniowej masztu. Po wschodniej stronie podstawy 25 śladów po pociskach oraz odłamkach, prawdopodobnie z okresu kampanii wrześniowej 1939 roku.

Zespół wieży antenowej nr 4 Radiostacji Babice (ruiny)

Warszawa-17

52.269067 20.882267

Pozostałości wieży nr 4 Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej (1922-1923 r.) wysadzonej przez Niemców w styczniu 1945 roku: betonowe fundamenty wieży ze stalowymi płytami górnymi oraz podstawa cewki strojeniowej masztu, zaadaptowana na miejsce spotkań neopogan (na betonowej ścianie przedstawienie boga Trygława wykonane czerwoną farbą olejną, wewnątrz ołtarzyk z cegieł i pieniek służący za siedzisko).

Zespół wieży antenowej nr 5 Radiostacji Babice (ruiny)

Warszawa-18

52.266108 20.879371

Pozostałości wieży nr 5 Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej (1922-1923 r.) wysadzonej przez Niemców w styczniu 1945 roku: betonowe fundamenty wieży ze stalowymi płytami górnymi, dobrze zachowana podstawa cewki strojeniowej masztu oraz towarzyszące jej mniejsze obiekty betonowe z pozostałościami gwintowanych

prętów i zatopionych w betonie rur stalowych.

Zespół wieży antenowej nr 6 Radiostacji Babice (ruiny)

Klaudyn-01

52.263161 20.876429

Pozostałości wieży nr 6 Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej (1922-1923 r.) wysadzonej przez Niemców w styczniu 1945 roku: betonowe fundamenty wieży ze stalowymi płytami górnymi, dobrze zachowana podstawa cewki strojeniowej masztu oraz towarzyszące jej mniejsze obiekty betonowe z pozostałościami gwintowanych prętów i zatopionych w betonie rur stalowych.

Zespół wieży antenowej nr 7 Radiostacji Babice (ruiny)

Janow-06

52.260216 20.873528

Pozostałości wieży nr 7 Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej (1922-1923 r.) wysadzonej przez Niemców w styczniu 1945 roku: betonowe fundamenty wieży ze stalowymi płytami górnymi oraz podstawa cewki strojeniowej masztu z czterema masami odciągowymi. Ze względu na podmokły teren, fundamenty wieży nr 7 zostały posadowione na specjalnie wykonanych nasypach, dzięki czemu są one obecnie najlepiej wyeksponowane ze wszystkich zachowanych fundamentów wież na terenie dawnej Radiostacji.

Zespół wieży antenowej nr 8 Radiostacji Babice (ruiny)

Janow-07

52.257267 20.870614

Pozostałości wieży nr 8 Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej (1922-1923 r.) wysadzonej przez Niemców w styczniu 1945 roku: betonowe fundamenty wieży ze stalowymi płytami górnymi oraz podstawa cewki strojeniowej masztu z czterema masami odciągowymi. Przestrzeń pomiędzy fundamentami masztu poprzecinana okopami z okresu kampanii wrześniowej 1939 roku.

Zespół wieży antenowej nr 9 Radiostacji Babice (ruiny)

Janow-08

52.254262 20.867730

Pozostałości wieży nr 9 Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej (1922-1923 r.) wysadzonej przez Niemców w styczniu 1945 roku: betonowe fundamenty wieży ze stalowymi płytami górnymi oraz uszkodzona podstawa cewki strojeniowej masztu. Przestrzeń pomiędzy fundamentami masztu jest poprzecinana okopami z okresu kampanii wrześniowej 1939 roku oraz nosi ślady wybuchów pocisków artyleryjskich.

Zespół wieży antenowej nr 10 Radiostacji Babice (nieistn.)

Warszawa-14

52.250117 20.864046

Pozostałości wieży nr 10 Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej (1922-1923 r.) wysadzonej przez Niemców w styczniu 1945 roku: fundamenty wieży, podstawa pod cewkę strojeniową i jedna z dwóch południowych mas

odciągowych przewodów antenowych, zostały w połowie lat 80. XX wieku odsłonięte i zniszczone podczas budowy domów osiedla Latchorzew. Jedynym zachowanym obiektem jest druga (przemieszczona) masa odciągowa, na której zamocowano znak zabytku wpisanego do rejestru (znak Konwencji Haskiej, tzw. Błękitna Tarcza). Obok ustawiona jest tablica informacyjna TRCN.

2. Opis wartowni (na podstawie: Klęczar 2010, kolejność wartowni zmieniona, od północy):

Wartownia nr 1 Radiostacji Babice (ruiny)

Warszawa-10

52.27047 20.884183

Wartownia Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej (1922-1923 r.) wysadzonej przez Niemców w styczniu 1945 roku. Wykonana z żelbetonu, w formie monolitycznego odlewu, z oknami umieszczonymi w ścianach bocznych i w ścianie wejściowej, po bokach wejścia (w oknach pierwotnie znajdowały się drewniane ramy, być może przeszklone). Na ścianie frontowej nad wejściem odciśnięty podczas produkcji budynku napis CZUWAJ. Dach w kształcie niskiego ostrosłupa. W dachu wmontowana stalowa rura pełniące funkcję wywietrznika lub komina. Na zewnętrznych ścianach wartowni znajduje się łącznie ponad 50 śladów po pociskach broni strzeleckiej oraz po odłamkach z kampanii wrześniowej 1939 r.

Wartownia nr 2 Radiostacji Babice (ruiny)

Warszawa-11

52.258589 20.872557

Wartownia Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej (1922-1923 r.) wysadzonej przez Niemców w styczniu 1945 roku. Wykonana z żelbetonu, w formie monolitycznego odlewu, z oknami umieszczonymi w ścianach bocznych i w ścianie wejściowej, po bokach wejścia (w oknach pierwotnie znajdowały się drewniane ramy, być może przeszklone). Na ścianie frontowej nad wejściem odciśnięty podczas produkcji budynku napis CZUWAJ. Dach w kształcie niskiego ostrosłupa. W dachu wmontowana stalowa rura pełniące funkcję wywietrznika lub komina. Wartownia nosi ślady uszkodzeń dokonanych prawdopodobnie podczas nieudanej próby zniszczenia obiektu przez wycofujących się w styczniu 1945 roku żołnierzy niemieckich.

Wartownia nr 3 Radiostacji Babice (ruiny)

Warszawa-12

52.2526579 20.8666863

Wartownia Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej (1922-1923 r.) wysadzonej przez Niemców w styczniu 1945 roku. Wykonana z żelbetonu, w formie monolitycznego odlewu, z oknami umieszczonymi w ścianach bocznych i w ścianie wejściowej, po bokach wejścia (w oknach pierwotnie znajdowały się drewniane ramy, być może przeszklone). Na ścianie frontowej nad wejściem odciśnięty podczas produkcji budynku napis CZUWAJ. Dach w kształcie niskiego ostrosłupa. W dachu wmontowana stalowa rura pełniące funkcję wywietrznika lub komina.

3. Kalendarium TRCN, fragment artykułu na Wikipedii:

- 1920 plany Ministerstwa Poczt i Telegrafów utworzenia ogólnopolskiej, państwowej sieci radiotelegraficznej z radiostacjami w: Grudziądzu, Krakowie, Poznaniu (zasięg europejski) i Warszawie (zasięg międzykontynentalny)
- 4 sierpnia 1921 podpisanie umowy między Ministerstwem Poczt i Telegrafów a RCA w siedzibie firmy. W imieniu ministra umowę podpisali: książę Kazimierz Lubomirski, Stanisław Arct, Hipolit Gliwic, Eugeniusz Stallinger. W imieniu producenta podpis złożył naczelny dyrektor RCA Edward J. Nally, Edwin P. Shattuck, Carl H. Ganter oraz główny menadżer RCA David Sarnoff.

- 1922 początek budowy przez „Towarzystwo Akcyjne Fabryki Machin i Odlewów >>K. Rudzki i S-ka<<": Stacji Odbiorczej w Grodzisku Mazowieckim, Stacji Nadawczej przy Forcie „Babice", na terenach między wsiami Stare Babice, Gać, Klaudyn i Wawrzyszew
- 1 października 1923 uruchomienie radiostacji
- 17 listopada 1923 uroczyste otwarcie z udziałem Prezydenta RP Stanisława Wojciechowskiego oraz Ministra Poczt i Telegrafów Jana Moszczyńskiego
- 1926 przejście z własnego zasilania na prąd z Elektrowni Okręgowej w Pruszkowie
- 1932 instalacja nowych lampowych nadajników produkcji Państwowych Zakładów Tele- i Radiotechnicznych
- 1933 organizacyjnie w składzie Urzędu Telekomunikacyjnego
- 1935 powstanie Urzędu Radiotelegraficznego Babice, od 1936 Urzędu Radiotelegraficznego Boernerowo
- 1938 instalacja dwóch nadajników w koszarach Fortu "Babice", dwa nowe maszty antenowe, z fortu transmitowano audycje Polskiego Radia dla Polonii
- 8 września 1939 zawieszenie nadawania
- 16 września 1939 obsadzenie radiostacji przez 3. Batalion 26. Pułku Piechoty, uzbrojony w trzy armaty przeciwpancerne, oraz 5. Baterię 54. Pułku Artylerii pod dowództwem mjr. Jacka Decowskiego
- 27 września 1939 zajęcie radiostacji przez oddział z niemieckiej 19. Dywizji Piechoty
- 1939-1945 radiostacja służy Niemcom do utrzymywania łączności z okrętami podwodnymi Kriegsmarine
- jesień 1944 włączenie radiostacji do pasa umocnień Warszawy - instalacja na jednym z masztów opancerzonego stanowiska obserwacyjnego
- 16 stycznia 1945 wysadzenie przez Niemców masztów obu stacji
- po 1945 uruchomienie w Grodzisku Mazowieckim Stacji Nadawczo-Odbiorczej, działającej do 1956
- 1 grudnia 2017 pozostałości Transatlantyckiej Centrali Nadawczej zostały wpisane do rejestru zabytków województwa mazowieckiego nr. Rejestru 1524 (https://pl.wikipedia.org/wiki/Transatlantycka_Centrala_Radiotelegraficzna)

4. Historia TRCN, tekst z dokumentacji konserwatorskiej:

(...) Dotychczasowa łączność o niskiej przepustowości, konieczność korzystania ze stacji pośrednich i jej wysokie koszty spowodowały, że w 1920 r. Ministerstwo Poczt i Telegrafów podjęło decyzję o budowie radiostacji telegraficznej dużej mocy. W tym celu została zawarta umowa z firmą "Radio Corporation of America", która miała dostarczyć projekt oraz niezbędną aparaturę i urządzenia elektryczne. Jako lokalizację wybrano pas gruntu o długości ok. 4 km i szerokości ok. 500 m na zachodnim skraju Powązkowskiego Pola Wojskowego. Na lokalizację taką wpłynęły korzystne warunki naturalne - niemal płaski , wilgotny teren, bliskość Warszawy, brak obiektów mogących zakłócać pracę radiostacji oraz fakt, że grunt należał do Skarbu Państwa . W 1922 r. rozpoczęto budowę. Prace murarskie wykonywała firma "Żelazobeton " a konstrukcje stalowe masztów dostarczyła firma "K. Rudzki i S-ka". Wyposażenie, montaż i uruchomienie urządzeń zapewniła firma RCA, ze strony polskiej w uruchamianiu instalacji brali udział: in. inż .. Piotr Modrak (późniejszy kierownik stacji), inż . Eugeniusz Stahnger, kpt. inż . Edward Liberadzki, inż . Wacław Pogorzelski. Oprócz budynku radionadawczego, 10 wież antenowych i cewek strojeniowych, wybudowano także elektrownię z silnikiem Diesla. Autor obiektów nie jest znany. Przy budowie budynku radionadawczego wykorzystano najprawdopodobniej powtarzalny projekt stosowany przez RCA (podobne obiekty noszące wiele cech wspólnych powstały m.in. w USA i w Szwecji). Ze względu na posiadane właściwości kierunkowe, dwie anteny systemu Alexandersona, każda rozpięta na 5 wieżach, mogące pracować oddzielnie bądź w połączeniu, zostały zorientowane w kierunku północno-zachodnim (na Stany Zjednoczone). Wzdłuż wież powstała droga techniczna, podczas budowy, a następnie eksploatacji, korzystano także z kolejki wąskotorowej. Uruchomienie radiostacji nastąpiło 1 października 1923 r., w uroczystości inauguracyjnej wziął udział m.in. prezydent Stanisław Wojciechowski. Cała inwestycja obejmowała ponadto Transatlantycką

Radiotelegraficzną Centralę Odbiorczą w Grodzisku Mazowieckim oraz Centralne Biuro Operacyjne Transatlantyckiej Centrali Radiotelegraficznej przy ul. Fredry 3-5 w Warszawie. Nadawanie depesz prowadzono systemem Morse'a. Od momentu budowy wzrastała intensywność pracy radiostacji. Skutkowało to wzrostem zatrudnienia personelu centrali. W 1926 r. radiostacja przeszła na zasilanie z elektrowni w Pruszkowie pozostawiając elektrownię własną jako rezerwową. Na początku lat 30. wzdłuż wież wybudowano drogę o nawierzchni żużlowej , cztery żelbetowe wartownie, teren ogrodzono. Przy ul. Radiowej w 1932 r. rozpoczęto budowę Osiedla Łączności Babice, do którego w 1933 r. dotarł z Koła tramwaj.

Wraz z rozwojem techniki radiokomunikacyjnej, kilkukrotnie w latach 30. podjęto modernizację stacji nadawczej przez instalację lampowych nadajników krótkofalowych polskiej produkcji i z wykorzystaniem wynalazków inż . Stefana Manczarskiego. W 1938 r. stacja nadawcza zatrudniała 56 osób. 1 września 1939 r. niemieckie samoloty nadleciały nad Babice z rozkazem zbombardowania stacji nadawczej. Początkowo naloty nie były skuteczne; radiostacja nadawała do 8 września , kiedy została zdobyta. 15 września wróciła w polskie ręce, by 27 września trafić ostatecznie w ręce okupanta. W czasie II wojny światowej służyła wojskowym celom Niemiec, w tym łączności z okrętami podwodnymi. 16.01.1945 r. obiekty centrali nadawczej- budynek nadawczy, elektrownia, wieże- zostały wysadzone w powietrze przez opuszczających Warszawę Niemców. Maszyny, wyposażenie i materiały zostały wywiezione, część została zniszczona pod gruzami. (...) Po zakończeniu wojny, ze względu na skalę zniszczeń , nie podjęto decyzji o odbudowie radiostacji. Stalowe konstrukcje zostały złomowane, budynków nie odbudowano. Część fragmentów murowanych, ceglanych rozebrano i najprawdopodobniej wykorzystano jako materiał budowlany. Podczas budowy osiedla domów jednorodzinnych w części południowej, od strony ul. Majora H. Dobrzańskiego "Hubala", cztery podstawy fundamentowe masztu nr 10 wykopano; podobnie zniszczeniu uległa podstawa cewki strojeniowej oraz masy odciągowe wieży i cewki. Jedna z mas odciągowych wieży została po wykopaniu przeniesiona na wschodnią część drogi gruntowej i tam pozostawiona na powierzchni ziemi. Około 2005 r. pozostałości po budynku elektrowni usunięto i wybudowano w jej miejscu drukarnię wojskową (ul. płk. K. Leskiego 7).

9. Źródła i materiały

Dzieje Urzędu Radiotelegraficznego Babice-Boernerowo, praca zbiorowa pod redakcją Jerzego Bogdana Raczka, Warszawa 2017.

Historia TRCN, artykuł na stronie Stowarzyszenia Park Kulturowy Transatlantycka Radiotelegraficzna Centrala Nadawcza: https://trcn.pl/historia-trcn/ [dostęp 21.06.2022].

Historia TRCN, artykuł na portalu Atlas Warszawy: https://www.iwaw.pl/obiekt.php?p=133380505 [dostęp 22.06.2022].

Ruiny budynku nadawczego Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej, dokumentacja konserwatorska: https://zabytek.pl/pl/obiekty/ruiny-budynku-nadawczego-919865 [dostęp 21.06.2022].

Transatlantycka Centrala Radiotelegraficzna, artykuł na Wikipedii: https://pl.wikipedia.org/wiki/Transatlantycka_Centrala_Radiotelegraficzna [dostęp: 6.07.2022].

10. Dodatkowe fotografie obiektu

Ruiny budynku nadajnika

Ruiny nadajnika, prawdopodobnie fragment gzymsu, widoczne ozdobne profilowanie

Ruiny nadajnika, widoczny pierwotny poziom podłogi

Ruiny nadajnika, miejsce osadzenia jednego z generatorów Alexandersona

Ruiny nadajnika, jeden z wylotów kanałów kablowych

Detal z ruin nadajnika

Detal z ruin nadajnika

Ruiny nadajnika, widok od wschodu

Fundamenty cewek strojeniowych przy budynku odbiornika

Fundamenty cewek strojeniowych przy budynku odbiornika, oznakowanie konserwatorskie

Detal z fundamentów cewek strojeniowych przy budynku odbiornika

Fundamenty cewek strojeniowych przy budynku odbiornika

Obiekt przy fundamentach cewek strojeniowych obok ruin nadajnika, prawdopodobnie schron przeciwlotniczy

Wnętrze obiektu

Jeden z fundamentów wieży antenowej nr 1 (52.277936 20.890986)

Jeden z fundamentów wieży antenowej nr 2 (52.274974 20.888075)

Jeden z fundamentów wieży antenowej nr 3 (52.272044 20.885185)

Jeden z fundamentów wieży antenowej nr 4 (52.269067 20.882267)

Jeden z fundamentów wieży antenowej nr 5 (52.266108 20.879371)

Jeden z fundamentów wieży antenowej nr 6 (52.263161 20.876429)

Jeden z fundamentów wieży antenowej nr 7 (52.260216 20.873528)

Jeden z fundamentów wieży antenowej nr 8 (52.257267 20.870614)

Jeden z fundamentów wieży antenowej nr 9 (52.254262 20.867730)

Południowa masa odciągowa przy nieistniejącym maszcie antenowym nr 10 (52.250117 20.864046)

Wartownia nr 1 (52.258589 20.872557)

Wartownia nr 1, stalowa rura w dachu, prawdopodobnie przewód kominowy

Wartownia nr 2 (52.258589 20.872557)

Wartownia nr 2, oznakowanie konserwatorskie

Wartownia nr 3, południowa (52.2526579 20.8666863)

Wartownia nr 3, odciśnięty w betonie napis CZUWAJ nad wejściem (występuje we wszystkich trzech zachowanych wartowniach)

Dawna droga techniczna Radiostacji, biegnącą pierwotnie wzdłuż całej linii wieża antenowych

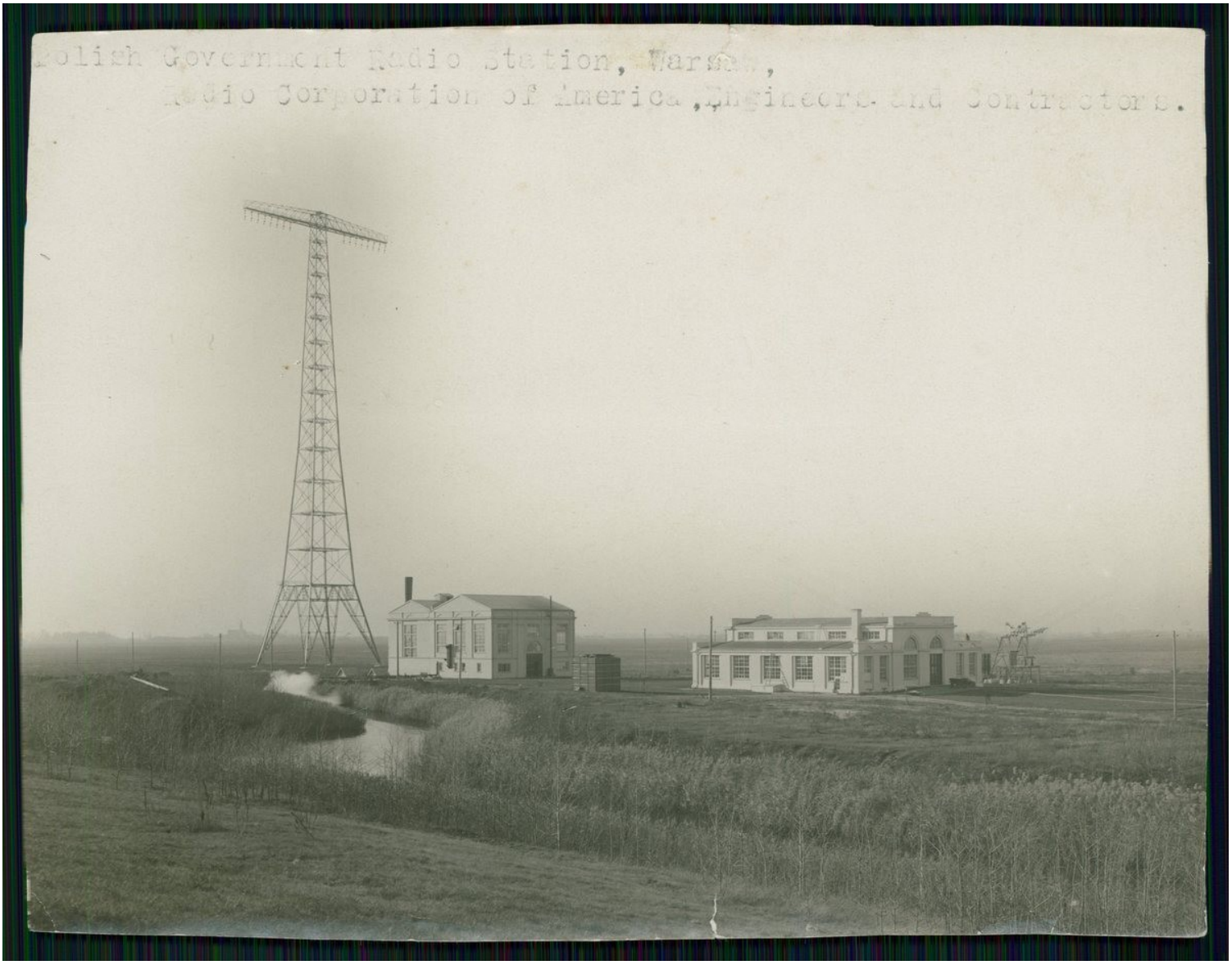

Radiostacja Babice, fotografia z listopada 1937 roku. Widoczne są: budynek nadajnika (po prawej), elektrownia (na lewo od nadajnika) i jedna z wież antenowych (https://polona.pl/, sygn. F.119133/II)

Wnętrze budynku nadajnika, w głębi hali po lewej widoczne są generatory Alexandersona (https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/ sygn. 3/1/0/8/5537)

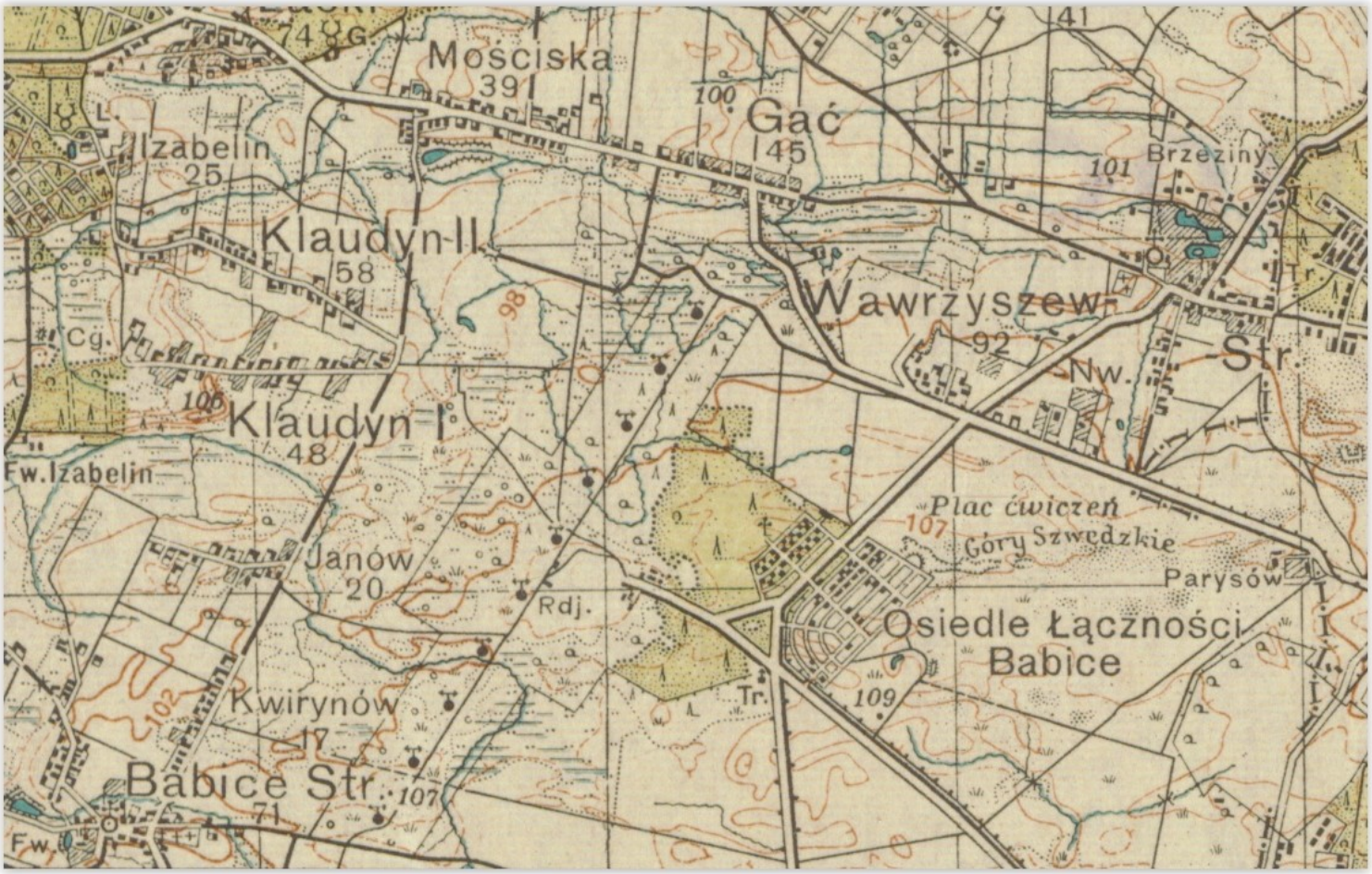

Radiostacja Babice i Osiedle Łączności na Mapie WIG 1:100 000, P39 S32 Warszawa Północ, 1933 r. (http://igrek.amzp.pl/)